

DN i grundvandsråd

Indhold

Indledning	1
Hvad er et grundvandsråd?.....	2
Indsatsplaner.....	3
Reglerne.....	3
Generelt om indsatsplaner	3
Grundvandsbeskyttelse i praksis.....	3
Boringsnære beskyttelsesområder (BNBO).....	3
Landbrug	4
Skov	6
Byer, erhverv og byudvikling.....	7
Sprøjtegift	7
Gamle brønde og boringer	7
Forurenede grunde	8
Spildevand.....	8
Vandindvinding.....	9
Opfølgning og revision	9
Bilag 1 - Love og regler.....	10
Bilag 2 – bekendtgørelse om indsatsplaner	11
Bilag 3 – oversigt over områdeudpegninger	13

Indledning

Dette notat er tænkt som en hjælp til DN's repræsentanter i grundvandsråd – eller koordinationsforum, som det kaldes i lovgivningen. I grundvandsrådene har DN mulighed for at påvirke indsatsplanerne, så grundvandet beskyttes bedre, og så der også bliver tænkt på naturen.

I notatet beskriver vi først kort reglerne for grundvandsråd og indsatsplaner. Mere information om lovgivningen kan findes i bilag 1 og bilag 2. Dernæst gennemgår vi de forskellige typer af forureningskilder, som en indsatsplan kan eller bør tage med.

Beskyttelse af grundvandet sker med udgangspunkt i forskellige udpegninger af områder. I bilag 3 er en oversigt over de forskellige udpegninger, deres formål og hjemmel i lovgivningen.

Hvad er et grundvandsråd?

Grundvandsråd er formelt et "koordinationsforum", som kommunalbestyrelsen efter vandforsyningslovens § 12 skal nedsætte "til at bistå sig med indsatsplanlægningen". Det kaldes lidt forskelligt i kommunerne, ofte grundvandsråd, koordinationsforum eller grundvandsforum.

Indsatsplanlægningen for grundvandsbeskyttelse er kommunalbestyrelsens ansvar, og grundvandsrådet har kun en rådgivende rolle.

Deltagere

Ifølge lovgivningen er de obligatoriske deltagere repræsentanter for

- vandforsyningerne i kommunen (private og offentlige),
- andre berørte myndigheder (nabokommuner, regionen, Naturstyrelsen),
- jordbruget (herunder økologer),
- industrien og
- eventuelle andre relevante parter i kommunen.

Andre relevante parter kan f.eks. være DN, men kommunen er ikke forpligtet til at tage DN med. De fleste kommuner er dog positive, hvis vi spørger. Andre deltagere kan være:

- Kommunalpolitikere/udvalgsformand
- Embedslægeinstitutionen
- Brøndejerforeningen
- Skovdyrkerforening
- Grønt råd i kommunen

Grundvandsråd mødes typisk to gange om året, men mødefrekvensen afhænger af kommunens aktuelle aktivitetsniveau på området. Grundvandskortlægningen bliver afsluttet i 2015, så de kommuner, der endnu ikke har et grundvandsråd, vil formentlig snart få det.

Pligtopgaver

Ifølge bekendtgørelse om indsatsplaner (se bilag) skal koordinationsforum (grundvandsråd) inddrages på tre tidspunkter af indsatsplanens liv:

- 1) Inden høring og offentliggørelse skal kommunalbestyrelsen forelægge forslag til indsatsplan for koordinationsforum til drøftelse.
- 2) Som høringspart ved den offentlige høring (mindst 12 uger)
- 3) Inden endelig vedtagelse skal kommunalbestyrelsen forelægge det reviderede forslag til indsatsplan for koordinationsforum til orientering.

Formelt handler grundvandsrådets opgaver altså udelukkende om planlægning af grundvandsbeskyttelse igennem indsatsplanen. Mange kommuner ønsker dog en dialog med forskellige interessenter og inddrager koordinationsforum i flere aktiviteter.

Hvad kan DN bidrage med?

DN er den eneste part, der *kun* skal varetage hensynet til naturen og miljøet. Desuden har vi en medlemsorganisation og aktive frivillige, som kan bidrage med konkrete aktiviteter, synlighed og inddragelse af borgere. DN's bidrag kan f.eks. være

- Kampagne for giftfrie haver
- Synergi mellem grundvandsbeskyttelse og naturpleje, f.eks. kogræssere
- Viden om naturen lokalt, så naturhensyn tilgodeses i planlægningen
- Støtte til argumenter for grundvandsbeskyttelse
- Fokus på det lange tidsperspektiv
- Krav om bæredygtig indvinding som forudsætning for grundvandsbeskyttelse
- Arrangement med tema grundvandsbeskyttelse – i samarbejde med vandværk
- Dialog og høringssvar på konkrete planer.

Indsatsplaner

Indsatsplaner skal udarbejdes efter den statslige kortlægning. Der skal udarbejdes et "udkast til foranstaltninger" senest et år efter at kortlægningen er afsluttet i et område. I praksis sker det som regel ved at kommunen offentliggør et udkast til indsatsplan.

Reglerne

Bekendtgørelsen beskriver, hvad en indsatsplan som minimum skal indeholde:

- 1) et resumé af den kortlægning, der lægges til grund for indsatsplanen,
- 2) en angivelse af de områder, hvor en indsats skal gennemføres,
- 3) en angivelse af de foranstaltninger, der skal gennemføres i indsatsområdet, samt retningslinjer for de tilladelser og andre afgørelser, der kan meddeles, og som har betydning for beskyttelsen af vandressourcen,
- 4) en angivelse af i hvilket omfang, der skal gennemføres overvågning, og hvem, der skal gennemføre overvågningen, og
- 5) en detaljeret opgørelse over behovet for beskyttelse.

Indsatsplanen skal desuden indeholde en tidsplan for gennemførelsen. Hvis den afløser en tidligere indsatsplan, skal det også oplyses. Bekendtgørelse om indsatsplaner indeholder regler for høringsproceduren. Bekendtgørelsen er vedlagt som bilag.

Generelt om indsatsplaner

Når man udarbejder en indsatsplan for at beskytte grundvandet, er der nogle basale – og næsten banale – ting, der skal være i orden:

Helheden

Først og sidst er det vigtigt at tænke på helheden. Det nytter ikke noget at beskytte grundvandet mod de fleste forureningskilder, og der så stadig er noget tilbage, der kan forurene. Så risikerer man, at det hele er spildt.

Målsætning

Man skal gøre sig klart, hvad formålet er med indsatsplanen. Skal grundvandet blot være rent nok til at overholde grænseværdierne for forurenende stoffer, eller skal det være så rent som muligt? Hvad er tidshorizonten for indsatser og resultater?

Ansvar

Det er afgørende, at der er nogen, der har ansvar for gennemførelsen af alle de indsatser, der fremgår af indsatsplanen. Hvor en indsats ikke er kommunens ansvar, er det vigtigt, at den der har ansvaret, også forpligtes på det.

Opfølgning

Indsatser og resultater skal evalueres – indsatsplanen skal fastsætte rammerne for det: Hvem evaluerer, hvordan og hvornår.

Til inspiration: Den bedste indsatsplan, vi har set indtil nu, er udarbejdet for Beder indsatsområde i Aarhus Kommune. Den kan man finde her: <http://www.aarhus.dk/da/erhverv/energi-og-miljoe/Vand/Grundvand-drikkevand/Indsatsomraader/Beder.aspx>

Grundvandsbeskyttelse i praksis

I det følgende gennemgår vi de temaer, der kan være relevante i en indsatsplan.

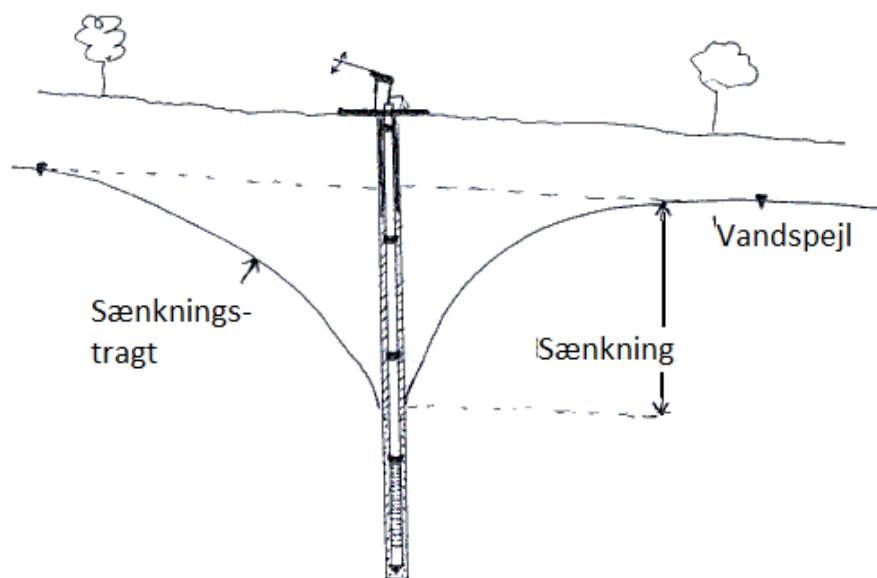
Boringsnære beskyttelsesområder (BNBO)

Kommunerne har mulighed for at udlægge boringsnære beskyttelsesområder (BNBO) omkring indvindingsboringer. 37 kommuner har i 2011-2012 fået 100 % tilskud fra Naturstyrelsen til

opgaven. Naturstyrelsen er nu i gang med at kortlægge BNBO for de resterende kommuner. Det er op til kommunen, om og hvordan BNBO skal beskyttes.

Formålet med BNBO er at beskytte nærområdet omkring boringen, hvor forurening lettere siver ned, når grundvandet sænkes omkring boringen, det der kaldes en sænkningstragt (se figur). BNBO skal beregnes individuelt for hver boring, afhængigt af lokale geologiske forhold og hvor meget, der indvindes fra boringen.

DN anbefaler, at en indsatsplan indeholder BNBO – og at områderne som minimum holdes fri for sprøjtegift. Det koster normalt kompensation til lodsejeren, hvis der er tale om landbrug.



Figur 1 Sænkningstragt omkring en indvindingsboring.

Landbrug

Landbrugsarealerne udgør 62 % af Danmarks areal, og da vandindvinding tit sker i det åbne land, vil der næsten altid være store dele af indsatsplanens område, der er landbrug. Der er to principielt helt forskellige problemstillinger i forhold til landbrugets arealanvendelse:

- Nitrat, som kommer fra gødningsstofferne
- Sprøjtegift, som sprøjtes ud over markerne på konventionelle landbrug, og hvor der også forekommer punktkilder.

Nitrat

Nitrat (NO_3) er det kvælstof, som siver ned i jorden, når der er tilført mere gødning end planterne optager. I praksis er det ikke muligt at drive landbrug, uden at der udvaskes kvælstof, da planterne ikke altid er klar til at optage det, når det er til rådighed. Selv fra naturarealer kan der være en ganske lille udvaskning af nitrat (5-10 mg/l). Det meste af udvaskningen af nitrat sker efter høst, om efteråret og om vinteren, hvor der ikke er planter til at optage næringsstofferne.

Grænseværdien for nitrat i drikkevand er 50 mg/l. Sundhedsmæssigt har det den betydning, at det i kroppen erstatter ilt, så sårbare personer – spædbørn og gamle – kan få iltmangel, hvis der er for meget nitrat i drikkevandet. Der er særlig farligt, hvis de samtidig har en maveinfektion. Desuden omdannes en del af det nitrat, man indtager, i mavesækken til nitrit, som er kræftfremkaldende. Før i tiden fandtes også en "vejledende værdi" for nitrat på 25 mg/l, men i dag dikterer EU's grundvandsdirektiv, at man først behøver handle, når nitratindholdet er på 75 % af grænseværdien, dvs. 37,5 mg/l. På intensivt drevet landbrugsjord kan udvaskningen ligge over 100 mg/l.

Det afhænger af de lokale geologiske forhold, om udvaskning af nitrat er et problem for grundvandet. Det primære sigte med statens grundvandskortlægning er at udpege de områder, der er følsomme over for nitrat. I områder, der ikke er følsomme over for nitrat, er udvaskningen ikke noget problem.

Når der er udpeget nitratfølsomme indvindingsområder (NFI) og indsatsområder med hensyn til nitrat (ION), skal de beskyttes – nitratudvaskningen skal begrænses. Der er to elementer i det: Generel regulering og supplerende regulering.

Generel regulering kommer, så snart de nitratfølsomme indvindingsområder er udpeget. Udpegningen bruges til at regulere nitratudvaskningen fra husdyrbrug i forbindelse med VVM og miljøgodkendelse. Desværre rækker reguleringen ifølge afgørelser fra Natur- og Miljøklagenævnet kun til at fastholde niveauet for nitratudvaskning på det hidtidige niveau, eller et niveau, der svarer til planteavl. Det er ikke altid nok. Desuden kan der være behov for at regulere kvælstofudvaskningen på arealer, hvor der ikke er husdyr.

Supplerende regulering behøver altid ikke ske på hele arealet – det kan være nok at vælge nogle arealer ud, hvor nitratudvaskningen skal ned. Det giver "fortynding", så den samlede belastning kan være acceptabel. Af hensyn til naturen kan det være bedre at vælge nogle arealer ud til ekstensiv drift end blot at nedsætte gødningsniveauet på hele arealet. Det giver mulighed for at tænke naturen ind – hvor kan ekstensivering (f.eks. græsning med lavt husdyrtryk) eller skovrejsning gavne mest? Landmændene er også oftest mere interesserede i at afgive nogle arealer helt end at reducere belastningen på hele arealet.

Frivillige aftaler med landmændene er altid udgangspunktet ifølge lovgivningen. Men hvis landmandens kompensation skal være fritaget for skat, kræver det, at kommunen er klar til at give påbud, når det ikke lykkes. Det skal stå i indsatsplanen, og byrådet skal nikke til det, inden forhandlingerne går i gang.

Permanente aftaler med tinglysning er altid at foretrække frem for aftaler, hvor landmanden skal have kompensation år for år. Det kan være en stor investering, men i længden er det billigst og mest sikkert.

Sprøjtgift

I fagsproget kaldes sprøjtgift for pesticider eller bekæmpelsesmidler, og "det officielle Danmark" bruger eufemismen "sprøjtemidler". I landbruget kaldes stofferne "plantebeskyttelsesmidler" eller ligefrem "hjælpestoffer". I DN har vi valgt at kalde dem sprøjtgift. Der er tale om en stor og meget blandet gruppe af stoffer, som anvendes i forskellige doseringer, og som har forskellige egenskaber med hensyn til nedbrydning og transport i jord og grundvand. Derfor er sprøjtgifterne langt mere kompliceret at håndtere end nitrat, som kun er ét stof.

Grænseværdien for sprøjtgift i grundvand er 0,1 µg/l (mikrogram pr. liter), dog med en maksimal sum på 0,5 µg/l. Grænseværdierne er fælles i hele EU og blev tilbage i 1980'erne i sin tid fastsat, fordi det var detektionsgrænsen for de stoffer, man ledte efter. Siden er analyseteknikkerne blevet bedre, så de fleste stoffer kan påvises i meget mindre koncentrationer.

Frem til begyndelsen af 1990'erne blev der ikke fundet ret meget sprøjtgift i grundvandet, hvilket skyldes, at det ikke blev undersøgt. Efterhånden som man begyndte at undersøge grundvandet for rester af sprøjtgift, gik det op for både myndigheder, vandværker og NGO'er, at der var tale om et omfattende problem. I dag bliver der fundet rester af sprøjtgift i 4 ud af 10 boringer i grundvandsovervågningen. Vandværkerne har lukket mange af de ramte boringer, og derfor er det her kun 2-3 ud af 10 boringer, der indeholder rester af sprøjtgift. Det skal bemærkes, at det ikke kun er aktivstofferne, man leder efter, men også nedbrydningsprodukter.

På grund af vores dyrebare grundvand har vi i Danmark en speciel godkendelsesordning for sprøjtegift, som har til formål at sikre, at stoffer, der kan gå i grundvandet bliver forbudt. Siden 1994 er en lang række stoffer blevet forbudt, og de fleste af de stoffer, der bliver fundet i grundvand i dag, er forbudt. Det bruger landbruget og miljømyndighederne som argument for, at det er OK at sprøjte alle steder, også der hvor grundvandet bliver dannet. Der bliver dog ved med at dukke godkendte stoffer op i grundvandet, og derfor er DN og mange store vandforsyninger enige om, at der slet ikke skal sprøjtes, der hvor grundvandet dannes.

Reguleringen af sprøjtegift sigter på, at indholdet i grundvand skal være under grænseværdien, og myndighederne er tilfredse, når de er overholdt. De fleste vandværker sigter dog på at levere vand helt uden rester af sprøjtegift, og det bakker DN op. En Gallupundersøgelse, vi fik lavet i 2013, viste, at der er opbakning til dette i befolkningen.

Sprøjtegift kan enten stamme fra brugen på landbrugsarealerne eller fra såkaldte punktkilder, oftest den fylde- og vaskeplads, hvor sprøjtegiften håndteres. Nogle steder er der også fundet nedgravede dunke og tønder. Miljøstyrelsens nye regler for fylde- og vaskepladser skal sikre, at det problem bliver mindre i fremtiden.

Der er enighed om, at nogle arealer er mere følsomme over for sprøjtegift end andre – men det er vanskeligt at kortlægge dem. GEUS (Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser) har i mere end 15 år arbejdet på et projekt, som i 2015 har resulteret i en udpegning af sprøjtemiddelfølsomme indvindingsområder (SFI) på sandjord. Der er tale om meget små arealer (3,3 % af de kortlagte arealer), og vi er i DN ikke trykke ved, om det er tilstrækkeligt. For kortlægningen af SFI på lerjord er metodeudviklingen stadig i gang. I områder med kridt, grundfjeld mv. i jordoverfladen er grundvandet altid sårbart over for sprøjtegift – her er beskyttelse nødvendig.

DN mener, at vi skal beskytte alle de arealer, hvor der dannes grundvand til drikkevand – ikke kun de udpegede SFI'er.

I praksis er der p.t. følgende muligheder for at fjerne sprøjtegift:

- I boringsnære beskyttelsesområder (BNBO) kan der nedlægges forbud mod brug af sprøjtegift.
- I andre områder kan der indgås frivillige aftaler om, at der ikke skal bruges sprøjtegift.
- Hvis det ikke er muligt at få en frivillig aftale, har kommunerne mulighed for at give påbud om dyrkningsrestriktioner – f.eks. ophør med sprøjtning – hvor det er nødvendigt for at beskytte grundvandet. Uden for SFI skal der være særlig argumentation.
- Når der indgås aftale eller laves påbud om nitrat, kan (skal) sprøjtegift tages med.

Sprøjtegift skal altid tages med i de aftaler, der bliver indgået med lodsejere om grundvandsbeskyttelse. Selv hvis der ikke er fundet sprøjtegifte i grundvandet, er det vigtigt at fremtidssikre – når nu man bruger penge på at sikre grundvandet. Forbud mod sprøjtegift er mest relevant i områderne tæt på indvindingsboringer (BNBO) og de områder, hvor der dannes meget grundvand.

Økologi kan være et rigtig godt virkemiddel, da man altid er sikker på, at der ikke sker nogen forurening med sprøjtegift. Omlægning til økologisk drift kan normalt ikke løse nitratproblemer i sig selv og er derfor mest relevant i forhold til sprøjtegift.

Skov

Skovrejsning er godt til at beskytte grundvandet, men det er nødvendigt at tænke på, hvor meget grundvand, der dannes under skoven. Der skal ikke være så mange træer, at de drikker alt vandet. Løvskov er bedre end nåleskov, da grundvand især dannes om vinteren, hvor løvtræerne ikke har blade. Lysåbne naturtyper har større grundvandsdannelse end en tæt skov.

Normalt må der ikke anvendes sprøjtegifte i skov, men juletræsplantager og pyntegrønt er undtagelsen. De bør helt undgås i de områder hvor vi dyrker drikkevand – eller overgå til økologisk drift. Der er p.t. stor mangel på økologiske juletræer.

Byer, erhverv og byudvikling

Ved byudvikling og arealudlæg skal hensynet til grundvandet altid tilgodeses. Se Frivilligsiden om planlægning og drikkevand.

Når det gælder eksisterende byområder, er mulighederne for regulering begrænsede. Ved miljøgodkendelse af virksomheder skal der fokuseres særligt på risikoen for at forurene grundvandet.

Tilsyn med virksomheder med særligt fokus på risikoen for grundvandsforurening er en mulighed, som kommunen selv kan udnytte. Tilsynet kan rette sig imod alle virksomheder, der bruger kemiske stoffer – herunder gartnerier, planteskoler, maskinstationer og landbrug, der opbevarer og bruger sprøjtegift. Erfaringerne viser, at håndteringen af sprøjtegift mange steder har givet anledning til forurening.

Sprøjtegift

Det er ikke kun landbruget, der bruger sprøjtegift. Brugen på mindre arealer som private haver, virksomhedsgrunde og fællesarealer kan også udgøre en trussel for grundvandet. I områder, hvor man laver indgreb over for landbrugets brug af sprøjtegift, er det vigtigt, at de andre arealer også tænkes ind. Både fordi det er et reelt problem, og fordi det kan være rigtig svært for landmændene at forstå, at de skal pålægges restriktioner, mens naboerne bare sprøjter videre.

Private arealer

Det er muligt at tinglyse et sprøjteforbud i såvel haver som andre private arealer. Der er desværre præcedens for, at det udløser erstatning til grundejeren, men vi er ikke sikre på, at det er strengt nødvendigt.

Hvis det ikke er muligt at få et sprøjteforbud, må man forsøge sig med frivillighed og oplysning. Det er vigtigt, at vandværkerne selv informerer deres forbrugere – det giver høj troværdighed. Vi kan evt. samarbejde om giftfri have-kampagne.

Der er ofte meget lidt fokus på virksomhedsgrunde og fællesarealer i boligforeninger – det er oftest en gartner eller lign. der holder det, og de sprøjter som regel. Det kan være en god idé at gå i dialog med ejerne om vedligeholdelse af arealerne og mulighederne for at skabe mere naturvenlige arealer, som kræver mindre vedligeholdelse.

Offentlige arealer

Kommunerne, regionerne og staten har en frivillig aftale om at begrænse brugen af sprøjtegift, hvilket betyder, at der bruges meget lidt gift på offentlige arealer – ofte slet ingen. Enkelte kommuner overvejer desværre at genindføre gift på nogle arealer for at spare penge – det skal vi selvfølgelig modarbejde. Kommunens brug af sprøjtegift er både et problem i sig selv og et rigtig dårligt signal til borgerne, som så må tro, at det er lige meget.

Gamle brønde og borer

Sløjfning af gamle borer og brønde er et af de mest almindeligt forekommende tiltag i kommunernes indsatsplaner.

Mange steder i landet står gamle, ubenyttede brønde og borer som åbne huller ned til grundvandet. Det drejer sig ofte om vandforsyningsboringer i det åbne land, men der kan også

være tale om f.eks. boringer fra forureningsundersøgelser, som ofte ikke er blevet sløjfet forskriftsmæssigt.

Brønde og boringer kan udgøre en risiko for grundvandet af flere grunde: Hvis de er dårligt udført, og det er de ofte, kan der sive forurenede overfladevand ned langs konstruktionen. De risikerer også at blive glemt – gamle brønde og boringer kan blive fyldt op med affald, og de kan blive forurenede af aktiviteter omkring dem. Derfor bør de sløjfes af en brøndborer, så de ikke udgør en forureningsrisiko.

Når indvindingen fra en brønd eller boring ophører, kan kommunen give ejeren påbud om at sløjfe anlægget, hvilket der er mange kommuner, der gør. Andre kommuner er tilbageholdende, da det let koster 10-15.000 kr. at få sløjfet en brønd eller boring. En del vandforsyninger er villige til at betale for sløjfning af gamle brønde og boringer i deres opland.

Forurenede grunde

Oprydning af forurenede grunde er en opgave, der ligger hos regionerne. Regionernes budget er desværre ikke stort nok til at løse opgaven med oprydning inden for en rimelig tidshorisont – p.t. siger de, at det vil tage 50 år, inden de er færdige med at rydde det op, de skal. Indtil 2014 prioriterede regionerne at rydde op i de områder, hvor grundvandskortlægningen var afsluttet, så det kom til at hænge sammen med indsatsplanerne. Nu hvor grundvandskortlægningen er ved at være afsluttet, kan regionerne ikke følge med længere. Vi har desværre ikke nogen god løsning på dette dilemma (ud over at finde flere penge...)

Det er vigtigt at forebygge forurening og at sikre, at private grundejere tager så stor en del af oprydning af forureninger som muligt. Jo mere, private rydder op, desto flere penge er der til den offentlige opgave. Kommunerne skal derfor være gode til at udnytte mulighederne for at give påbud til grundejere om at rense op, når der er en kendt forurener.

Spildevand

Spildevand giver sjældent anledning til større grundvandsforureninger, men for at sikre den langsigtede beskyttelse af grundvandet er det nødvendigt også at tænke på spildevand.

Kloakledninger er vidt udbredte, og mange steder er kloaknettet gammelt, nedslidt og utæt. Det er sjældent et stort problem, og der løber oftere vand *ind* i kloakledningerne, end *ud*. Det væsentligste er, at kloakledninger tæt på kildepladserne er tætte.

Derimod kan nedsivning af spildevand, vejvand og tagvand være et problem for grundvandet.

Nedsivning af spildevand i det åbne land er en populær løsning, når vandmiljøet skal forbedres, især fordi det er billigt. Nedsivning af spildevand bør ophøre helt i nitratfølsomme indvindingsområder (NFI). I indvindingsoplande, som ikke er nitratfølsomme, bør man også så vidt muligt undgå nedsivning af spildevand.

I områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD) skal hensynet til drikkevand veje tungt i planlægningen. Det er ikke udelukket, at der kan nedsives spildevand i dele af områderne, uden at det udgør en trussel mod grundvandet. Det er blot vigtigt, at kommunerne forholder sig til, hvor fremtidig indvinding af grundvand skal finde sted og friholder nogle områder, hvor der i fremtiden kan etableres nye kildepladser.

Der findes flere gode alternativer til nedsivning af spildevand, blandet andet rodzoneanlæg og minirenselanlæg, som de seneste årtier er blevet både bedre og billigere. Når økonomien i disse anlæg diskuteres, skal man huske at sammenligne med, hvad andre betaler i tilslutningsbidrag og løbende afgifter til kloakforsyningen. Nogle steder kan udbygning af kloakforsyningen også være den mest fornuftige løsning. OBS at kloakforsyningerne ofte er tilhængere af nedsivning, da det kan være dem selv, der skal betale.

Vandindvinding

Vandindvinding er som sådan ikke nødvendigvis omfattet af indsatsplanen, men da tingene hænger sammen, er det vigtigt at inddrage den.

Vandværkernes indvinding skal være bæredygtig. Det betyder, at der skal tages hensyn til naturen, så der er vand i vandløbene og den våde natur ikke bliver tør. Nogle steder kan for stor indvinding også give for høje i indhold af klorid eller nikkel i vandet, hvilket kan løses ved at omstrukturere eller justere indvindingen. De fleste steder er man allerede opmærksom på dette, men spørg, hvis det ikke fremgår. Desuden kan bedre styring af indvindingen være med til at spare energi.

Det er vigtigt, at indsatsplanen tænkes sammen med planerne for den fremtidige vandforsyning. Mange steder vil små vandværker løbende blive lukket, og de større vandværker overtage forsyningen. Her er det vigtigt at se på, om beskyttelsen er god nok også i fremtiden. Hvis der bliver brug for nye kildepladser, bør beskyttelsen af dem sættes i værk med det samme.

Mange steder – især i Syd- og Vestjylland – bliver der også indvundet meget vand til markvanding. Der er meget mere vand til rådighed til indvinding, fordi sandet jord tillader større nedsvivning, hvilket også er grund til, at der er brug for vanding. Ofte er det ikke noget problem – men se evt. frivilligsiden om vandindvinding.

Egen indvinding til havevanding er udbredt i det vestlige Jylland, og ofte er ressourcen stor nok til at bære det. Der er tale om ret små mængder vand, sammenlignet med vandforsyning og markvanding. Det er vigtigt, at der indvindes fra korte borer, og at anlæggene udføres og vedligeholdes forskriftsmæssigt.

Opfølgning og revision

Papir er taknemmeligt, og vi har set mange indsatsplaner, som ikke er andet end blot papir. Skal det give mening, er det vigtigt, at indsatsplanen giver anledning til handling. Derfor er det vigtigt, at kommunen og andre parter forpligtes på indsatsplanens indhold, og at både indsatsene og resultaterne i form af grundvandskvalitet evalueres.

Opfølgning kan for eksempel ske i en følgegruppe, som mødes f.eks. en gang om året og evaluerer fremdriften i forhold til tidsplan og målsætninger.

Det kan være relevant at opstille et overvågningsprogram, hvor grundvandskvaliteten følges i udvalgte borer som kontrol af, at indsatsene virker. Effekten i grundvandet indtræder ofte mange år efter, at indsatsen er sat i gang, da grundvandet er længe om at blive dannet. Det kan være relevant med korte overvågningsboringer, som kontrollerer det øverste grundvand – især hvor der er tale om en indsats over for højt nitratindhold.

Under alle omstændigheder kan det være en god idé at tage indsatsplanen op til en større revision med jævne mellemrum, f.eks. hvert femte år, for at se på, om den stadig er dækkende. Der kan være ændret arealanvendelse, ændret indvinding eller andet, der gør, at planen bør revideres.

Bilag 1 - Love og regler

Koordinationsforum etableres efter § 12 vandforsyningsloven (Lovbekendtgørelse nr. 1199 af 30/09/2013 om vandforsyning):

§ 12. Til at bistå sig ved udarbejdelsen af indsatsplaner, jf. § 13, opretter kommunalbestyrelsen et koordinationsforum bestående af repræsentanter for vandforsyningerne i kommunen, andre berørte myndigheder, jordbruget, industrien og eventuelle andre relevante parter i kommunen.

Stk. 2. Såfremt en indsatsplan udarbejdes i samarbejde med andre kommunalbestyrelser, skal koordinationsforumet omfatte de involverede kommunalbestyrelser.

Indsatsplaner udarbejdes efter vandforsyningslovens § 13 eller 13 a:

§ 13. For hvert af de indsatsområder, der er fastlagt i regionplanen, skal kommunalbestyrelsen vedtage en indsatsplan. Kommunalbestyrelsen skal følge den prioritering, som er fastlagt i regionplanen.

Stk. 2. Indsatsplanen skal udarbejdes på baggrund af en nærmere kortlægning af arealanvendelse, forureningstrusler og naturlig beskyttelse af de pågældende vandressourcer.

Stk. 3. Indsatsplanen skal indeholde en detaljeret opgørelse over behovet for beskyttelse samt retningslinjer og tidsplan for myndighedernes indsats til opnåelse af denne beskyttelse.

§ 13 a. En kommunalbestyrelse eller ejeren af et alment vandforsyningsanlæg kan vedtage en indsatsplan for et område, hvis kommunalbestyrelsen eller ejeren af vandforsyningsanlægget finder, at retningslinjerne eller prioriteringen i vandressourceplanlægningen og regionplanen, er utilstrækkelige til at sikre kommunens eller vandforsyningsanlæggets interesser, jf. dog § 13 b, stk. 2. Bestemmelserne i § 13, stk. 2 og 3, finder tilsvarende anvendelse.

Stk. 2. En indsatsplan efter stk. 1 må ikke stride mod kommuneplanlægningen, vandressourceplanlægningen, vandforsyningsplanen eller indsatsplaner vedtaget efter § 13.

OBS: regionplaner og vandressourceplanlægningen er erstattet af statens vandplaner (fra 2015 vandområdeplaner).

Krav til indhold og proces af indsatsplanen er givet i bekendtgørelse om indsatsplaner (Bekendtgørelse nr. 1319 af 21/12/2011) – se bilag 2.

Når der er udarbejdet en indsatsplan, kan kommunalbestyrelsen pålægge lodsejere foranstaltninger for at beskytte grundvandet mod nitrat og pesticider efter miljøbeskyttelseslovens § 26 a (Lovbekendtgørelse nr. 879 af 26/06/2010 om miljøbeskyttelse):

§ 26 a. Når der er vedtaget en indsatsplan for et område efter § 13 eller § 13 a i lov om vandforsyning m.v., kan kommunalbestyrelsen, hvis der ikke kan opnås en aftale herom på rimelige vilkår, endeligt eller midlertidigt mod fuldstændig erstatning pålægge ejeren af en ejendom i området de rådighedsindskrænkninger eller andre foranstaltninger, som er nødvendige for at sikre nuværende eller fremtidige drikkevandsinteresser mod forurening med nitrat eller pesticider.

Stk. 2. Miljøministeren fastsætter nærmere regler for, i hvilke tilfælde og på hvilket dokumentationsgrundlag der kan meddeles pålæg efter stk. 1.

Stk. 3. Reglerne i § 45 og §§ 47-49 i lov om offentlige veje finder tilsvarende anvendelse i forbindelse med gennemførelse af pålæg efter stk. 1, idet det dog er kommunalbestyrelsen, der udfører de opgaver, som er tillagt vejbestyrelsen i henhold til lov om offentlige veje.

Stk. 4. Ved kommunalbestyrelsens pålæg af rådighedsindskrænkninger eller andre foranstaltninger efter stk. 1 skal de meddelte pålæg respekteres af indehaveren af enhver retting over ejendommen, medmindre andet bestemmes i det enkelte tilfælde.

Stk. 5. Kommunalbestyrelsen kan for ejerens regning lade et pålæg tinglyse på ejendommen. Hvis pålægget bortfalder, skal kommunalbestyrelsen lade pålægget aflyse fra tingbogen.

Bilag 2 – bekendtgørelse om indsatsplaner

BEK nr 1319 af 21/12/2011

Bekendtgørelse om indsatsplaner

I medfør af § 16, stk. 1 og 3, i lov om vandforsyning m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 635 af 7. juni 2010, som ændret lov nr. 1273 af 21. december 2011, samt § 26 a, stk. 2, i lov om miljøbeskyttelse, jf. lovbekendtgørelse nr. 879 af 26. juni 2010, fastsættes:

Kapitel 1

Bekendtgørelsens anvendelsesområde

§ 1. Denne bekendtgørelse fastsætter krav til

- 1) grundlaget for og indholdet af indsatsplaner, der kan vedtages af kommunalbestyrelsen, jf. vandforsyningslovens § 13,
- 2) grundlaget for og indholdet af indsatsplaner, der kan vedtages af kommunalbestyrelsen eller ejeren af et alment vandforsyningsanlæg, jf. vandforsyningslovens § 13 a,
- 3) tidsfrister og procedurer i forbindelse med tilvejebringelse, ændring og ophævelse af indsatsplaner efter nr. 1 og 2,
- 4) grundlaget for, at der kan meddeles pålæg om foranstaltninger efter miljøbeskyttelseslovens § 26 a, stk. 1, og
- 5) inddragelse af koordinationsforum, jf. vandforsyningslovens § 12.

Kapitel 2

Indsatsplanlægning

§ 2. Kommunalbestyrelsen skal for områder, som i vandplanen er udpeget som indsatsområder, og som er detaljeret kortlagt, jf. vandforsyningslovens § 13, stk. 2, og lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder, udarbejde en indsatsplan.

Stk. 2. Indsatsplaner for områder, som i vandplanen er udpeget som indsatsområder, men som ikke er detaljeret kortlagt, jf. stk. 1, kan kun udarbejdes i det omfang, der i øvrigt foreligger dokumentation, der tilvejebringer et tilsvarende sikkert grundlag for at udarbejde en indsatsplan som nævnt i stk. 1.

§ 3. En indsatsplan skal mindst indeholde

- 1) et resumé af den kortlægning, der lægges til grund for indsatsplanen, jf. § 2,
- 2) en angivelse af de områder, hvor en indsats skal gennemføres,
- 3) en angivelse af de foranstaltninger, der skal gennemføres i indsatsområdet, samt retningslinjer for de tilladelser og andre afgørelser, der kan meddeles, og som har betydning for beskyttelsen af vandressourcen,
- 4) en angivelse af i hvilket omfang, der skal gennemføres overvågning, og hvem, der skal gennemføre overvågningen, og
- 5) en detaljeret opgørelse over behovet for beskyttelse.

Stk. 2. En indsatsplan skal ligeledes indeholde en tidsplan for gennemførelsen af den samlede indsatsplan samt indeholde en angivelse af, hvilken tidligere vedtagen indsatsplan som i givet fald skal ophæves.

§ 4. Senest 1 år efter, at den detaljerede kortlægning er afsluttet, udarbejder kommunalbestyrelsen under inddragelse af alle de direkte berørte parter et udkast til beskrivelse af de foranstaltninger rettet mod den enkelte ejer, der foreslås gennemført for at afhjælpe og forebygge forurening af vandressourcen. Udkast til beskrivelse af foranstaltninger rettet mod den enkelte ejer kan indgå i forslag til indsatsplan.

§ 5. Inden høring og offentliggørelse skal kommunalbestyrelsen forelægge forslag til indsatsplan for koordinationsforum til drøftelse.

§ 6. Kommunalbestyrelsen skal offentliggøre forslag til indsatsplan og samtidig høre

- 1) ejere og lejere af de ejendomme, der er omfattet af forslag til indsatsplan,
- 2) ejere og lejere af ejendomme uden for forslagets gyldighedsområde i den udstrækning, hvor forslaget efter kommunalbestyrelsens skøn har væsentlig betydning for dem,
- 3) berørte kommunalbestyrelser og regionsråd samt Naturstyrelsen
- 4) koordinationsforum, samt

5) berørte ejere af almene vandforsyningsanlæg og samarbejder, hvori indgår en eller flere berørte ejere af almene vandforsyningsanlæg.

Stk. 2. Offentliggørelse i henhold til stk. 1, kan ske udelukkende på kommunens hjemmeside.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal fastsætte en frist på mindst 12 uger for fremsættelse af indsigelser m.v. mod forslag til indsatsplan.

§ 7. Inden endelig vedtagelse skal kommunalbestyrelsen forelægge det reviderede forslag til indsatsplan for koordinationsforum til orientering.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen vedtager endeligt forslag til indsatsplan og underretter de berørte i overensstemmelse med vandforsyningslovens § 13 b.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan efter reglerne i §§ 2 – 7 ændre eller ophæve allerede vedtagne indsatsplaner.

§ 8. Kommunalbestyrelsen eller ejeren af et alment vandforsyningsanlæg kan, jf. vandforsyningslovens § 13 a, efter reglerne i §§ 3 - 7 tilvejebringe, ændre eller ophæve egne indsatsplaner. Såfremt kortlægning, jf. § 2, stk. 1, ikke er gennemført, skal kommunalbestyrelsen eller ejeren af det almene vandforsyningsanlæg lade denne gennemføre, forinden indsatsplan kan udarbejdes. Kortlægning i medfør af § 2, stk. 1, kan undlades, jf. reglerne i § 2, stk. 2.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen eller ejeren af et alment vandforsyningsanlæg vedtager endeligt forslag til indsatsplan og underretter de berørte i overensstemmelse med vandforsyningslovens § 13 b.

Kapitel 3

Rådighedsindskrænkninger

§ 9. Pålæg efter miljøbeskyttelseslovens § 26 a om rådighedsindskrænkninger eller andre foranstaltninger, som er nødvendige for at sikre nuværende eller fremtidige drikkevandsinteresser mod forurening med nitrat eller pesticider, kan kun pålægges den enkelte ejer, når foranstaltningen er nødvendig for at opfylde målet med en indsatsplan, der opfylder kravene i denne bekendtgørelse.

Kapitel 4

Ikrafttrædelse

§ 10. Bekendtgørelsen træder i kraft den 31. december 2011, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. § 6, stk. 2, træder dog først i kraft den 2. januar 2012.

Stk. 3. Bekendtgørelse 1430 af 13. december 2006 om indsatsplaner ophæves.

§ 11. For § 2, stk. 1 og 2, gælder, at indsatsområder findes i regionplaner, på Bornholm region- og kommuneplanen, indtil disse erstattes af vandplaner, jf. § 5, stk. 3, i lov nr. 1151 af 17. december 2003 om ændring af lov om vandforsyning m.v., lov om miljøbeskyttelse, lov om forurenede jord og lov om planlægning, som ændret ved § 3 i lov nr. 570 af 24. juni 2005 om ændring af lov om miljømål m.v. for vandforekomster og internationale naturbeskyttelsesområder (miljømålsloven) og lov om vandforsyning m.v. samt § 5 i lov nr. 571 af 24. juni 2005 om ændring af lov om planlægning.

Miljøministeriet, den 21. december 2011

Ida Auken

/ Helle Pilsgaard

Bilag 3 – oversigt over områdeudpegninger

Områder hvor grundvandet skal beskyttes

Grundvandet skal især beskyttes i de områder, hvor vi bruger det til indvinding af drikkevand. Men der er også forskel på, hvor sårbart grundvandet er over for forurening, og de sårbare områder skal beskyttes bedre. Derfor findes en lang række forskellige udpegninger af områder, hvor grundvandet skal beskyttes. Områderne er udpeget efter, hvor vigtig ressourcen er, hvor indvindingen sker, hvor grundvandet er særlig sårbart, og hvor forureningskilderne er.

Område	Formål	Virkning
10 m sikringszone	Beskyttelse af indvindingsboring	Fastlægges i indvindingstilladelsen. Al opbevaring og brug af kemikalier og gødning er forbudt. Eksproprieres normalt, så lodsejeren skal have erstatning. Miljøbeskyttelseslovens § 24.
25 m beskyttelseszone	Beskyttelse af indvindingsboringer på landbrugsjord	Gælder altid for drikkevandsboringer. Dyrkning, gødning og sprøjtning er forbudt på landbrugsjord. Lodsejeren kan få en lille årlig kompensation (ca. 500 kr.). Miljøbeskyttelseslovens § 21 b.
BNBO	Beskyttelse af indvindingsboring	BNBO skal beregnes individuelt for hver boring eller kildeplads, da størrelsen afhænger af, hvor meget vand der indvindes, og hvordan grundvandsforholdene er. Radius er typisk 75-250 meter, de er somme tider cirkelrunde, men ofte aflange, så de tager mere med, der hvor vandet kommer fra. Ca. halvdelen af kommunerne har fået kortlagt BNBO (2015). Miljøbeskyttelseslovens § 24.
Områder med særlige drikkevandsinteresser (OSD)	Beskyttelse af drikkevandsressourcer	OSD er de områder, hvor grundvandet er særlig vigtigt for indvindingen af drikkevand. Områderne dækker ca. en tredjedel af Danmark og fylder mest på øerne. Tilsammen kan OSD'erne dække det fremtidige behov for rent drikkevand på en bæredygtig måde. Her er der taget hensyn til grundvandets naturlige beskyttelse, kvalitet og bæredygtig indvinding, så der stadig er vand i vandløb og moser. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).
Områder med drikkevandsinteresser (OD)	Beskyttelse af potentielle drikkevandsressourcer	Områder med "almindelige" drikkevandsinteresser er andre områder, hvor der kan indvindes drikkevand. Mange mindre vandværker ligger i disse områder, og mange mennesker har deres egen private brønd eller boring i områderne. Her skal vi også passe på grundvandet. Tilsammen udgør OSD og OD 87 % af Danmarks areal. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).

Område	Formål	Virkning
Indvindingsoplande til almene vandforsyninger	Beskyttelse af vandværker uden for OSD	Indvindingsoplande er de områder, hvor grundvandet er på vej hen til vandværkets indvindingsboringer. De skal i princippet beskyttes lige så godt som OSD. Begrebet "almene vandforsyninger" dækker alle vandværker, der forsyner mindst 10 husstande med drikkevand. Naturstyrelsen er i gang med at kortlægge indvindingsoplandene og forventer at afslutte arbejdet i 2015. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).
Nitratfølsomme indvindingsområder (NFI)	Beskyttelse mod nitrat	Områder, hvor grundvandet er særlig sårbart over for forurening med nitrat. De bliver udpeget inden for OSD og indvindingsoplande. Når grundvandet er sårbart over for nitrat, er det også sårbart over for andre typer af forurening, og derfor skal disse områder beskyttes ekstra godt. Områderne udgør ca. 15 % af Danmark. Naturstyrelsen er i gang med at kortlægge grundvandets sårbarhed og skal være færdig med det inden udgangen af 2015. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).
Sprøjtemiddelfølsomme indvindingsområder (SFI)	Beskyttelse mod sprøjtegift	Områder, hvor grundvandet er særlig sårbart over for sprøjtegift. Er i 2015 udpeget i sandjordsområder, men kan endnu ikke udpeges på lerjord, da der ikke er tilstrækkeligt fagligt grundlag for det. DN lægger pres på ministeriet for at få løse problemet. Indtil videre anbefaler DN, at man også beskytter mod sprøjtegift i de nitratfølsomme områder. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).
Indsatsområder (IO)	Ramme for indsatsen over for nitrat og sprøjtegift	Indsatsområder er områder, hvor kommunen skal lave en indsatsplan for grundvandsbeskyttelse. De bliver udpeget som de dele af de sårbare områder, hvor der er brug for ekstra beskyttelse. DN anbefaler dog, at kommunen tager hele indvindingsoplandet eller OSD'et med i indsatsplanen, så der bliver taget højde for alle forureningskilder. Miljømålsloven § 8 a (ændres til vandforsyningsloven § 11 a).

Udpegningerne efter miljømålslovens § 8 a ændres (formentlig i slutningen af 2015) til vandforsyningslovens § 11 a, når vandplanlægningen overgår til den nye lov om vandplanlægning. Udpegningerne sker i bekendtgørelse om udpegnings af drikkevandsressourcer.

På kortportalen <http://www.arealinfo.dk> vises kort over de forskellige områdetyper.